

ЛЕКЦІЯ 12

СПЕЦИФІКА ЗАХОДІВ ЩОДО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ І ТЕРИТОРІЙ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ВОЄННОГО ХАРАКТЕРУ

Одне із основних завдань цивільного захисту – захист цивільного населення від небезпек воєнного характеру, спричинених застосуванням зброї.

Уперше заходи захисту населення від небезпек воєнного характеру, а також заходи щодо створення умов, необхідних для його виживання під час війни, були розроблені експертами країн, що постраждали у Другій світовій війні, відразу після її закінчення.

Заходи захисту цивільного населення були відпрацьовані за результатами вивчення небезпек для населення, що були характерними під час Другої світової війни.

Такі заходи викладені у Женевській конвенції від 12 серпня 1949 року «Про захист цивільного населення під час війни» (ратифіковано Указом Президії Верховної Ради УРСР від 3 липня 1954 року) та додатковому Протоколі I до зазначеної Конвенції від 4 червня 1977 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (підписано Україною 12 грудня 1977 року. Ратифіковано із заявою Указом Президії Верховної Ради УРСР № 7960-XI від 18 серпня 1989 року. Набуло чинності для України 25 липня 1990 року).

У Протоколі I до Женевської конвенції таких заходів визначено 14:

- Оповіщення.
- Евакуація.
- Надання сховищ та їх улаштування.
- Ужиття заходів для світломаскування.
- Рятувальні роботи.
- Медичне обслуговування, зокрема перша допомога, а також релігійна допомога.
- Боротьба з пожежами.
- Виявлення та позначення небезпечних районів.
- Знезараження та інші подібні методи захисту.
- Термінове надання притулку і постачання.
- Термінова допомога у відновленні й підтриманні порядку в районах лиха.
- Термінове відновлення роботи необхідних комунальних служб.
- Термінове поховання трупів.

Допомога у збереженні об'єктів, украй необхідних для виживання (відповідно до статті 14 Женевської конвенції – це запаси продуктів харчування, сільськогосподарські райони, що виробляють продовольство, посіви, худобу, споруди, що забезпечують питною водою, запаси останньої, а також іригаційні споруди).

Захист населення від небезпек воєнного характеру складається з виконання всіх зазначених вище гуманітарних завдань, спрямованих на те, щоб захистити цивільне населення від небезпек та допомогти йому усунути безпосередні наслідки воєнних дій або лиха, а також створити умови, необхідні для його виживання.

За результатами аналізу заходів, що визначені Протоколом I до Женевської конвенції, та досвіду проведення заходів захисту населення від небезпек воєнного характеру в зоні АТО, а також з урахуванням чинного законодавства визначено перелік заходів захисту. Таких заходів – 21. Усі вони сформульовані відповідно до термінології, що застосовується у чинному законодавстві з питань цивільного захисту:

- Оповіщення населення про небезпеки, що виникають під час ведення воєнних дій або внаслідок цих дій.
- Евакуація населення, матеріальних і культурних цінностей.
- Укриття населення у захисних спорудах.
- Здійснення світломаскування.
- Проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків воєнних дій.
- Гасіння пожеж, що виникають унаслідок воєнних дій.
- Медична та психологічна допомога постраждалому населенню.
- Виявлення та позначення небезпечних районів.
- Радіаційний та хімічний захист населення та інші подібні методи захисту.
- Життєзабезпечення постраждалих.
- Надання невідкладної допомоги постраждалим для відновлення пошкодженого житла.
- Заходи допомоги із забезпечення публічної (громадської) безпеки і порядку, безпеки дорожнього руху.
- Відновлення об'єктів життєзабезпечення та роботи комунальних служб. Забезпечення сталої їх роботи.
- Поховання загиблих та захоронення трупів тварин.

Протоколом I до Женевської конвенції також передбачається додаткова діяльність, що необхідна для здійснення будь-якого з вище зазначених завдань, включаючи планування та організацію, але й не обмежуючись ними.

Виходячи з цього та враховуючи аналіз досвіду подій у зоні АТО щодо захисту населення від небезпек воєнного характеру та діяльності сил цивільного захисту в зоні АТО, додатково до перелічених 14-ти заходів необхідно включити такі:

- Здійснення заходів щодо забезпечення гуманітарної допомоги.
- Пошук, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів, що залишились після бойових дій.
- Залучення підприємств та населення для проведення фортифікаційних робіт на тилкових рубежах оборони.

Ураховуючи, що підготовча робота щодо проведення заходів захисту населення від небезпеки воєнного характеру здійснюється в особливий

період, а саме під час мобілізації, до перелічених заходів також необхідно додати такі:

- Навчання населення діям в особливий період, навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів захисту населення в особливий період.
- Зменшення на об'єктах економіки запасів хімічно-, вибухо-, пожежонебезпечних речовин.
- Виготовлення посвідчень міжнародного зразка для персоналу організацій цивільного захисту.
- Забезпечення персоналу організацій цивільного захисту посвідченнями міжнародного зразка, нанесення на матеріальну частину організацій цивільного захисту та на об'єкти, що місять небезпечні сили, відповідно до міжнародного розпізнавального знака та міжнародного спеціального знака цивільного захисту.

Відповідно до статті 56 Протоколу I до Женевської конвенції до об'єктів, установ і споруд, що місять небезпечні сили відносяться об'єкти, внаслідок пошкодження або руйнування яких виникають додаткові небезпечні чинники для населення і територій, зокрема: дамби, АЕС, об'єкти, що використовують, виробляють та зберігають небезпечні хімічні речовини тощо.

Таким чином, перелік завдань захисту населення від небезпек воєнного характеру та з ліквідації надзвичайних ситуацій, спричинених застосуванням зброї має налічувати 21 завдання.

Відповідно до зазначених міжнародних документів організації цивільного захисту – це установи та інші організаційні одиниці, які створені або уповноважені компетентними органами сторони, що перебуває у конфлікті, виконувати будь-які із завдань цивільного захисту, і які призначені та використовуються виключно для виконання цих завдань.

Своєю чергою, персонал організацій цивільного захисту – це особи, які призначені стороною, що перебуває в конфлікті, виключно для виконання завдань цивільного захисту, зокрема персонал, призначений компетентними органами сторони, що перебуває в конфлікті, суто для управління цими організаціями (стаття 61 Протоколу I). Цивільні організації цивільного захисту та їх персонал користуються повагою і захистом. Вони мають право виконувати доручені їм завдання з цивільного захисту, за винятком випадків настійної воєнної необхідності. Це також стосується цивільних осіб, які на заклик компетентних властей та під їх контролем виконують завдання цивільного захисту.

Дії населення в умовах надзвичайних ситуацій військового характеру

При першій можливості покиньте разом із сім'єю небезпечну зону. У разі неможливості виїхати особисто, відправити дітей і родичів похилого віку до родичів, знайомих. Необхідно взяти із собою всі документи, коштовні речі і цінні папери.

Підготовку до можливого перебування у зоні надзвичайної ситуації доцільно починати завчасно. Необхідно підготувати "екстрену валізку" з речами, які можуть знадобитись при знаходженні у зоні НС або при евакуації у безпечні райони.

Підготовка оселі:

- нанести захисні смуги зі скочу (паперу, тканини) на віконне скло для підвищення його стійкості до вибухової хвилі та зменшення кількості уламків і уникнення травмування у разі його пошкодження;
- по можливості обладнайте укриття у підвалі, захистіть його мішками з піском, передбачте наявність аварійного виходу;
- при наявності земельної ділянки обладнайте укриття на такій відстані від будинку, яка більше його висоти;
- забезпечте оселю запасами питної та технічної води;
- зробіть запас продуктів тривалого зберігання;
- додатково укомплектуйте домашню аптечку засобами надання першої медичної допомоги;
- підготуйте (закупіть) засоби первинного пожежогасіння;
- підготуйте ліхтарики (комплекти запасних елементів живлення), газові лампи та свічки на випадок відключення енергопостачання;
- підготуйте (закупіть) прилади (примус) для приготування їжі у разі відсутності газу і електропостачання;
- підготуйте необхідні речі та документи на випадок термінової евакуації або переходу до захисних споруд цивільної оборони або інших сховищ (підвалів, погребів тощо);
- особистий транспорт тримайте у справному стані із запасом палива для виїзду з небезпечного району;
- при наближенні зимового періоду необхідно продумати питання щодо обігріву оселі у випадку відключення централізованого опалення.

*Правила поведінки в умовах надзвичайної ситуації воєнного характеру
Необхідно:*

- зберігати особистий спокій, не реагувати на провокації;
- не сповіщати про свої майбутні дії (плани) малознайомих людей, а також знайомих з ненадійною репутацією;
- завжди мати при собі документ (паспорт), що засвідчує особу, відомості про групу крові свою та близьких родичів, можливі проблеми зі здоров'ям (алергію на медичні препарати тощо);
- знати місце розташування захисних споруд цивільної оборони поблизу місця проживання, роботи, у місцях частого відвідування (магазини, базар, дорога до роботи, медичні заклади тощо). Без необхідності намагатися якнайменше знаходитись поза місцем проживання, роботи та у малознайомих місцях;
- при виході із приміщень, пересуванні сходами багатоповерхівок або до споруди цивільної оборони (сховища) дотримуватись

правила правої руки (як при русі автомобільного транспорту) з метою уникнення тисняви. Пропускати вперед та надавати допомогу жінкам, дітям, літнім людям та інвалідам, що значно скоротить терміни зайняття укриття;

- уникати місць скупчення людей;
- не вступати у суперечки з незнайомими людьми, уникати можливих провокацій;
- у разі отримання будь-якої інформації від органів державної влади про можливу небезпеку або заходи щодо підвищення безпеки передати її іншим людям (за місцем проживання, роботи тощо);
- при появі озброєних людей, військової техніки, заворушень негайно покинути цей район;
- посилити увагу і за можливості також залишити цей район у разі появи засобів масової інформації сторони-агресора;
- про людей, які не орієнтуються на місцевості, розмовляють з акцентом, мають нехарактерну зовнішність, здійснюють протиправні і провокативні дії, здійснюють незрозумілу роботу, тощо, – негайно поінформувати органи правопорядку, місцеву владу, військових;
- у разі потрапляння у район обстрілу – сховатись у найближчу захисну споруду цивільної оборони, сховище (укриття). У разі відсутності пристосованих сховищ, для укриття використовувати нерівності рельєфу (канави, окопи, заглиблення від вибухів тощо). У разі раптового обстрілу та відсутності поблизу споруд цивільного захисту, сховища і укриття – ляжте на землю головою в бік, протилежний вибухам. Голову слід прикрити руками (за наявності для прикриття голови використовувати валізу або інші речі). Не виходьте з укриття до кінця обстрілу;
- надавати першу допомогу іншим людям у разі їх поранення. Визвати швидку допомогу, представників ДСНС України, органів правопорядку, за необхідності – військових;
- у разі, якщо ви стали свідком поранення або смерті людей, протиправних до них дій (арешт, викрадення, побиття тощо), слід постаратися з'ясувати та зберегти якнайбільше інформації про них та обставини події для надання допомоги, пошуку, встановлення особи тощо. Необхідно пам'ятати, що ви самі або близькі вам люди, також можуть опинитись у скрутному становищі і будуть потребувати допомоги.

Не рекомендується:

- підходити до вікон, якщо почуєте постріли;
- спостерігати за ходом бойових дій;
- стояти чи перебігати під обстрілом;
- конфліктувати з озброєними людьми;
- носити армійську форму або камуфльований одяг;
- демонструвати зброю або предмети, схожі на неї;

- підбирати покинуті зброю та боєприпаси.

При виявленні вибухонебезпечних предметів забороняється:

- перекладати, перекочувати з одного місця на інше;
- збирати і зберігати, нагрівати і ударяти;
- намагатися розряджати і розбирати;
- виготовляти різні предмети;
- використовувати заряди для розведення вогню і освітлення;
- приносити в приміщення, закопувати в землю, кидати в колодязь чи річку.

Виявивши вибухонебезпечні предмети, вживайте заходів з їх означення, огороження і охорони знайдених предметів на місці виявлення. негайно повідомте про це територіальні органи ДСНС та МВС за телефоном "101" та "102".

"Екстрена валізка"

Екстрена валіза, як правило, являє собою міцний і зручний рюкзак від 25 літрів і більше, що містить необхідний індивідуальний мінімум одягу, предметів гігієни, медикаментів, інструментів, засобів індивідуального захисту та продуктів харчування. Всі речі повинні бути новими (періодично поновлюваними) і не використовуватись у повсякденному житті. Екстрена валіза призначена для максимально швидкої евакуації із зони надзвичайної події – землетрусу, повені, пожежі, у разі загостреної криміногенної обстановки, епіцентру військових дій і т.д. Вантаж у рюкзаку треба укладати рівномірно. Добре мати рюкзак з “підвалом” (нижнім клапаном).

У рюкзак рекомендується покласти наступне:

- копії важливих документів в поліетиленовій упаковці. Заздалегідь зробіть копії всіх важливих документів – паспорта, автомобільних прав, документів на нерухомість, автомобіль і т.д. Документи треба укладати так, щоб у разі необхідності їх можна було швидко дістати. У деяких джерелах рекомендують серед документів тримати кілька фотографій рідних і близьких;
- кредитні картки та готівку. Нехай у вас буде невеликий запас грошей;
- дублікати ключів від будинку і машини;
- карту місцевості, а також інформацію про спосіб зв'язку і умовлене місце зустрічі вашої родини;
- засоби зв'язку та інформації (невеликий радіоприймач з можливістю прийому в УКХ і БМ діапазоні) та елементи живлення до радіоприймача (якщо потрібні);
- ліхтарик (краще кілька) і запасні елементи живлення до нього, сірники (бажано туристичні), запальничку, свічки;
- компас, годинник (перевагу віддавайте водонепроникним);
- багатофункціональний інструмент, що включає лезо ножа, шило, пилку, викрутку, ножиці тощо;
- ніж, сокиру, сигнальні засоби (свисток, фальшфейер і т.д.);

- декілька пакетів для сміття об'ємом 120 літрів. Може замінити намет або тент, якщо розрізати;
- рулон широкого скотчу;
- упаковку презервативів. Презерватив, за необхідності, може використовуватись для захисту від вологи сірників та запальничок, у якості джгута для зупинки кровотечі, надійного закупорювання емкостей від комах та піску, перенесення води;
- шнур синтетичний 4-5 мм, близько 20 м;
- блокнот і олівець;
- нитки та голки;
- аптечку першої допомоги. До складу аптечки обов'язково повинні входити: бинти, лейкопластир, вата, йод, активоване вугілля (інтоксикація), парацетамол (жарознижувальний), пенталгін (знеболююче), супрастин (алергія), имодиум (діарея), фталазол (шлункова інфекція), альбуцид (краплі для очей), жгут, шприци тощо; ліки що ви приймаєте (мінімум на тиждень) з описом способу застосування та дози; рецепти; прізвища та мобільні телефони ваших лікарів (слідкуйте за терміном придатності ліків);
- одяг: комплект нижньої білизни (2 пари), шкарпетки бавовняні (2 пари) і вовняні, запасні штани, сорочку або кофту, плащ-дощовик, в'язану шапочку, рукавички, шарф (може знадобитися в найнесподіваніших ситуаціях), зручне, надійне взуття;
- мініпалатку, поліуретановий килимок, спальник (якщо дозволяє місце);
- засоби гігієни: зубну щітку і зубну пасту, невеликий шматок мила, рушник (є такі в упаковці пресовані), туалетний папір, кілька упаковок одноразових сухих та вологих серветок, кілька носових хусток, засоби інтимної гігієни, бритву, манікюрний набір;
- приналежності для дітей (якщо необхідні);
- посуд (краще металевий): казанок, флягу, ложку, кружку;
- запас їжі на кілька днів – все, що можна їсти без попередньої обробки і не займає багато місця, довго зберігається (не швидкопсувні), наприклад: висококалорійні солодощі (чорний шоколад (з горіхами), жменю льодяників), набір продуктів (тушонка, галети, суп-пакети, м'ясні та рибні консерви), якщо дозволяє місце – крупа перлова, гречана, рис довгозерний, макарони, вермішель, сухі овочеві напівфабрикати, горілка, спирт питний;
- запас питної води на 1-2 дні, який треба періодично оновлювати (вода не повинна бути застоюною).

У літніх людей, інвалідів та дітей є особливі потреби. За необхідності, цей список доповнюється і коригується. Із практики, загальна вага “Екстреної валізи” не повинна перевищувати 50 кілограмів.